

zullen zich een beetje schamen voor hun rijkdom, zoals je in het gezelschap van eenzame mensen niet opzichtig gelukkig gaat zitten zijn met je
35 geliefde of je gezin. Maar ook de minst kapitaalkrachtigen bekennen niet graag dat ze bijvoorbeeld dolgraag een groter huis zouden willen in een betere wijk. Want zo'n hartenkreet heeft iets vernederends, vooral
40 als je gelooft dat armoede ook een beetje aan jezelf ligt. Dan maar doen alsof het je niks kan schelen, alsof het onderaan de ladder gezelliger is dan daarboven – waar nooit veel
45 bewijs voor geleverd is.

(4) Natuurlijk: geld kan verslavend werken, en van een verslaving word je niet gelukkig. Daar werd tweeduzend jaar geleden al voor gewaarschuwd door Seneca¹⁾: “Geld maakt niemand rijk, integendeel, bij iedereen wekt het de begeerte naar nog meer geld.” Inderdaad: mensen die
55 voortdurend bang zijn geld kwijt te raken of hun best doen er meer van te vergaren, behoren tot de vervelendste op aarde. Maar het nare van een crisis – van te weinig geld – is
60 juist dat we allemaal een beetje zo

worden: vrekking, bezig met rekenen. Aan alles hangt opeens een prijskaartje: uit eten gaan, een ritje met de trein, een boek kopen. We worden
65 vervelende zeuren. Toen we nog geld hadden, waren we aardiger, royaler, gelukkiger.

(5) U zult tegenwerpen dat de grote drama's van het leven rijken en armen even hard treffen: ziekte, ruzie, dood, scheiding. Maar zelfs dat is maar ten dele waar. In een krap huis is het moeilijker de vrede te bewaren. Wie wil scheiden, heeft geld nodig.
75 En wie ziek of stervende is, wil niet ook nog hoeven piekeren over geld. Het omgekeerde gaat juist niet op: wat ons zelfs volgens steile moralisten gelukkig maakt – zinvol werk,
80 warme relaties, gezondheid – verliest niet aan waarde als we bemiddeld zijn. Wie geld heeft, kan het leven minstens zo goed als zinvol ervaren.
(6) En toch blijven we een beetje schutterig doen over geld. Alsof het vies is. Alsof het niet fijn is er genoeg van te hebben, alsof geld niets te maken heeft met geluk. Vreemd hoor.

*naar: Leonie Breebaart
uit: Trouw, 26 januari 2013*

noot 1 Seneca (54 voor Chr. - circa 39 na Chr.) was een Romeins schrijver en redenaar.

Tekst 3

Niet waar de robots bij zijn

(1) Onlangs heb ik besloten mijn oude, wormstekige zelf af te leggen en een fatsoenlijk mens te worden. Dat schijnt trouwens in de mode te
5 zijn. Het is goedheid en humanisme

alom. Maar in mijn geval komt er eigenbelang bij kijken. Ik wil fatsoenlijker worden omdat ik vrees dat kunstmatig intelligente machines
10 straks op mij gaan lijken – en dat we

dan last van ze krijgen.

(2) Het idee borrelde op door een gesprekje met een expert op het gebied van kunstmatige intelligentie. 15 Zo'n zorgelijk gesprekje tijdens een zorgelijke bijeenkomst. Buitenstaanders vinden al gauw alles leuk zodra het over kunstmatige intelligentie gaat, maar kenners staan steevast in 20 een kringetje naar hun schoenen te staren en dan zuchten ze allemaal diep. "Het is overigens wel grappig", zei deze expert, "te zien hoe kwaadwaardig die kunstmatig intelligente systemen worden als ze hun gedrag 25 afkijken van mensen."

(3) Thuis ging ik op zoek en ik vond het voorbeeld van Tay: zelflerende software die is ontwikkeld door het 30 Amerikaanse technologiebedrijf Microsoft om automatisch op Twitterberichten¹⁾ te reageren. Tay raakte onder invloed van mensen inderdaad op het slechte pad. De software werd 35 een jaar geleden door Microsoft voorzien van de woordenschat en de persoonlijkheid van een typisch negentienjarig Amerikaans meisje en online losgelaten. Ze was vrolijk, 40 oppervlakkig en brutaal. In gesprekken met twitteraars moest ze zich maar verder ontplooien. Maar al na zestien uur werd ze door Microsoft teruggehaald, vanwege nazisme, 45 seksisme, racisme en andere gruwelijkheden die ze online had geleerd. Ze was een monster geworden.

(4) Er kwamen excuses, natuurlijk. En daarna heeft Microsoft beloofd 50 Tay pas weer op vrije voeten te stellen als ze inziet welk gedrag past bij de principes en waarden van het bedrijf. Een hele geruststelling, dat zeker, maar toch blijven er een paar 55 zorgen hangen. Want als bedrijven hun machines opvoeden met principes en waarden – *morality by*

*design*²⁾ – moet je er maar op vertrouwen dat de ontwerpers een stuk 60 liever zijn dan de racisten en seksisten op Twitter. En dat ze de machines dus niet zelf alvast volstoppen met bedenkelijke software. Ook niet uit leuke, corporale jongens- 65 achtigheid voor de grap.

(5) Verder, en hier komt mijn eigen goede gedrag om de hoek kijken, leren intelligente machines door rond te neuzen in de wereld. Ze worden 70 dus niet alleen opgevoed door hun ontwerpers, maar door ons allemaal: *it takes a village to raise a robot*³⁾. Daarom ook is het hele dorp verantwoordelijk voor de indrukken die 75 intelligente machines en systemen tijdens hun leerproces opdoen. Moest je vroeger vooral op je gedrag letten in het bijzijn van kinderen – "*pas devant les enfants!*"⁴⁾ – tegenwoordig 80 moet je opletten in de aanwezigheid van sensoren, algoritmes, cookies, meters en zoekmachines. *Pas devant les robots!*⁵⁾

(6) Dit is een serieuze kwestie. De 85 experts staren niet voor niets zo zorgelijk naar hun schoenen. De laatste tijd lees ik bij bijdehante types nogal eens de dooddoener dat 'er een knop zit op je computer, hoor', dat je de 90 digitale deur dus gewoon dicht kunt gooien, dat je kortom niet zo moet zeuren over de komst van kunstmatige actoren. Maar nee, helaas, bijdehante types, die knop is er echt 95 niet meer: de omgeving wordt bevolkt en binnenkort ook bestuurd door kunstmatig intelligente systemen. We moeten leren met ze samen te leven. (7) Dat vraagt van ons niet alleen om 100 op individueel vlak het goede voorbeeld te geven. We moeten ook het goede voorbeeld geven op veel abstracter vlak. Onze wereldvisie en ons landsbestuur zijn bepalend voor

105 de marsrichting van de kunstmatige
intelligentie. Neem het actuele voor-
beeld van de Nederlandse Voedsel-
en Warenautoriteit. Die NVWA schiet
110 gruwelijk tekort in haar toezicht op
slachthuizen en dat valt vooral te
verklaren uit de veranderde taak-
opvatting van overheidsinspecties.
Die richten zich allang niet meer
inhoudelijk op zorg, onderwijs, veilig-
115 heid en welzijn, maar puur op de
handhaving van regels.
(8) Dit regelfetisjisme – waarbij je
niet kijkt naar het gevoel van de geit
die wordt geslacht met een bot mes,
120 maar naar het protocol daaromtrent –
wil je nu juist niet meegeven aan
kunstmatig intelligente systemen.

naar: Maxim Februari

uit: NRC Handelsblad, 27 juni 2017

Stel je voor dat Microsoft dezelfde
taakopvatting had gehad als de
125 NVWA! Dan zaaide die domme Tay
nog steeds dood en verderf op
Twitter. Nee, je wilt niet dat robots
alleen volgens protocollen over ons
beslissen. Je wilt dat ze straks, als
130 ze eenmaal autonoom denken, zich
met sympathie en inlevingsvermogen
over de wereld buigen.
(9) Het is jammer, maar er zit niets
anders op. We zullen allemaal goede
135 mensen moeten worden. Want
machines kijken gedrag van ons af
en puur uit eigenbelang moeten we
dan maar zorgen dat dat
onberispelijk is.

noot 1 Twitter is een sociaalnetwerksite waar mensen berichten kunnen plaatsen, op elkaar kunnen reageren en elkaar kunnen volgen.

noot 2 *morality by design*: morele waarden, ingegeven tijdens het ontwerp en de productie

noot 3 *it takes a village to raise a robot*: je hebt een heel dorp nodig om een robot op te voeden. Het oorspronkelijke gezegde luidt: “*It takes a village to raise a child*”, waarmee bedoeld wordt dat de hele gemeenschap invloed heeft op de ontwikkeling van een kind.

noot 4 “*pas devant les enfants!*”: “Niet waar de kinderen bij zijn!” Dit werd in het Frans gezegd, zodat de kinderen het niet konden verstaan.

noot 5 *Pas devant les robots!*: Niet waar de robots bij zijn!

De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen.

Het College voor Toetsen en Examens is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.